

INSTRUMENTS PER A L'AVALUACIÓ DE LA COMPETÈNCIA TRANSVERSAL DE CAPACITAT D'APRENTATGE¹

CASANELLAS CHUECOS, M.; CAMÓS I RAMIÓ, M.; MEDIR TEJADO, LL.; MONTOLIO ESTIVILL, D.; SAYÓS SANTIGOSA, R.; SOLÉ CATALÀ, M.

1. PRESENTACIÓ

La *capacitat d'aprenentatge* o *aprenentatge autònom* és una de les sis competències genèriques o transversals que la UB considera necessàries per al conjunt dels seus estudiants i que cal incorporar als plans d'estudi de tots els Graus.

Les institucions universitàries, davant l'obligació de donar resposta a les exigències de la societat actual, han d'orientar els currículums de les titulacions de manera que proporcionin als estudiants una formació que els ajudi a moure's de forma eficaç, tant a nivell personal com professional, en aquest món del coneixement i els faciliti les estratègies necessàries per aprendre de manera autònoma al llarg de tota la seva vida (*lifelong learning*).

En aquest context, els graduats universitaris hauran d'anar assolint un aprenentatge autònom que els prepari per interactuar en una societat globalitzada i canviant, en què la influència de la informació i les tecnologies resulta decisiva, on el coneixement es produeix a un ritme cada vegada més accelerant i esdevé obsolet d'una manera també molt ràpida. El món laboral, en conseqüència, es troba sotmès a processos de transformació continus i necessita professionals qualificats que siguin capaços d'actualitzar constantment els seus coneixements i gestionar la diversitat.

L'avaluació de la competència transversal de capacitat d'aprenentatge esdevé, com envers tota competència, un apartat essencial per al correcte desplegament de la mateixa. Per a la concreta avaluació de l'assoliment de la competència cal que es dugui a terme una avaluació continuada, formativa i formadora, plantejada com una activitat d'aprenentatge més, que permeti regular-ne el desenvolupament, potenciant els processos d'autoavaluació i de coavaluació.

En aquest context, caldrà que el professor faci un seguiment del procés d'aprenentatge dels alumnes i que fomenti la retroacció, de manera que l'alumne conegui els seus errors i carències i pugui plantejar i aplicar millores en el seu aprenentatge. A l'hora, és fonamental que l'alumne conegui els criteris i evidències en base a les quals es realitzarà la seva avaluació i que pugui participar en la definició o concreció d'algun dels elements que el professor utilitzarà a tal efecte. Els qüestionaris de valoració, les fitxes de progrés i les rúbriques poden ser de gran utilitat com a instruments d'avaluació del grau d'assoliment i satisfacció de l'alumnat envers la competència de capacitat d'aprenentatge.

¹ Per a un estudi més aprofundit de la competència de capacitat d'aprenentatge veure CASANELLAS CHUECOS, M. i MEDIR TEJADO, LL.: "Capacitat d'aprenentatge i responsabilitat", publicat a *Competències transversals a les titulacions de grau de la Universitat de Barcelona. Orientacions per al seu desenvolupament*, Quaderns de Docència, OCTAEDRO-ICE, Barcelona, 2013, págs. 22 a 35.

S'exposen a continuació els elements definitoris de cadascun d'aquests instruments amb exemples concrets del seu contingut.

2. FITXA DE PROGRÉS

Per tal de fer reflexionar els estudiants sobre els aprenentatges que van realitzant se'ls pot proposar que en alguns temes clau de l'assignatura omplin una **fitxa de progrés** que hauria de ser lliurada al final de les sessions dedicades a l'estudi del tema escollit.

La fitxa que proposem s'estructura en dues parts a omplir en dos moments diferents de l'aprenentatge: abans que el professor iniciï l'explicació del tema i una vegada finalitzat el mateix. Les preguntes plantejades a la primera part de la fitxa fan referència als coneixements previs de l'alumne i a la seva capacitat de relacionar el contingut del tema amb els objectius generals de l'assignatura. En canvi, les preguntes de la segona part de la fitxa estan relacionades amb el seu grau d'assimilació dels continguts i amb els resultats d'aprenentatge aconseguits.

Un model de fitxa de progrés podria ser la següent:

FITXA DE PROGRÉS
1. ABANS D'INICIAR EL TEMA
• Quins són els objectius del tema que estudiarem? • Què saps sobre aquest tema? • Saps on pots trobar informació? • Què pots fer que et faciliti la feina d'assimilar-ne els continguts?
2. UNA VEGADA FINALITZAT EL TEMA
• Has estat capaç de recollir i entendre les idees principals que s'han exposat a classe? • Podries explicar el tema a un company de classe? • Amb quins altres temes podries relacionar la informació rebuda? • Que has après?

3. PAUTES D'AUTOINTERROGACIÓ

Per complementar el procés de reflexió que es realitza mitjançant les fitxes de progrés, és del tot recomanable que el prevegui, durant les sessions de classe, uns espais de temps per fer preguntes i debatre amb els estudiants sobre com s'està desenvolupant el procés.

En aquest context, és convenient proporcionar als alumnes unes pautes d'autointerrogació que els ajudin a progressar en l'aprenentatge i facilitin la interacció alumnes-professor.

Un model de pautes d'interrogació podria ser el següent:

PAUTES D'AUTOINTERROGACIÓ
• Comprens bé el que s'explica? • Vaig anotant les idees principals? • Podria fer alguna aportació al tema? • Quines preguntes he de fer al professor per aclarir dubtes? • Sabria contestar les preguntes que fan els meus companys?

Amb les dades obtingudes a través de les fitxes de progrés i les pautes d'interrogació el professor podrà obtenir evidències de com ha funcionat el procés d'aprenentatge i sobre el grau de desenvolupament de la competència de capacitat d'aprenentatge dels seus alumnes.

4. QÜESTIONARIS

El tercer instrument que pot resultar útil per a l'avaluació de la competència de capacitat d'aprenentatge són els **qüestionaris**.

En concret, es proposa plantejar als estudiants diverses preguntes prenent en consideració variables relacionades amb el desenvolupament de la competència i la forma en que els estudiants encaren el curs de forma habitual (hàbits de treball), així com en relació als processos utilitzats en l'aprenentatge.

A tall d'exemple, es poden plantejar les següents qüestions:

QÜESTIONARI INICIAL ²											
1. En relació als objectius de l'assignatura marca el teu grau d'acord amb les següents afirmacions (essent 0 molt en desacord i 10 molt d'acord):											
☐ Els he tingut clars des del principi de curs.											
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
☐ Els he trobat molt relacionats amb el perfil del títol.											
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

² Al nostre criteri, pot resultar molt útil reformular les preguntes que es plantegen en aquest qüestionari inicial per tal de poder-les passar, també, al final del curs. D'aquesta manera, el professor i l'alumne poden analitzar com s'ha realitzat l'aprenentatge i com s'han concretat o reformulat els seus hàbits d'estudi al llarg del curs.

- Han estat exposats de forma clara pel professor.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2. Quina d'aquestes afirmacions es correspon amb el teu nivell de dedicació en la preparació de les assignatures del Grau?.

- a) Diàriament dedico una estona.
- b) Setmanalment dedico una estona.
- c) De tant en tant realitzo alguna tasca de preparació.
- d) Només preparo les proves avaluable abans de fer-les.

3. Pondera de 0 a 10 l'ús que acostumes a fer dels següents recursos per preparar i estudiar les assignatures del curs (essent 0 gens i 10 molt):

- Repassar els apunts de classe.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Repassar les presentacions power point o els materials penjats pel professor al Campus.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Llegir i subratllar un manual.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Realitzar les activitats recomanades pel professor.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Preparar resums i esquemes propis a partir del manual.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Ampliar els temes amb altres fonts diferents del manual.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4. Pondera de 0 a 10 l'ús que acostumes a fer de les següents fonts d'informació per preparar les activitats avaluable de les assignatures del curs (essent 1 gens i 10 molt):

- Manual recomanat.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Apunts de classe.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Presentacions power point.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Bibliografia complementària.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- Informació d'Internet.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

5. En general, quan prepares una assignatura, en quin grau segueixes les indicacions del professor?

- a) Faig més del que se'm recomana a classe.
- b) Sempre faig tot el que se'm recomana a classe, seguint les indicacions donades pel professor.
- c) Normalment faig el que se'm recomana.
- d) Només ocasionalment faig el que se'm recomana.
- e) Pràcticament no segueixo les pautes recomanades pel professor.

6. Si no acostumes a seguir les pautes recomanades o només ho fas ocasionalment, indica el principal motiu d'entre els que s'ofereixen a continuació:
- Les indicacions del professor no s'ajusten a la meua manera de treballar.
 - Les indicacions del professor serveixen per aprovar però jo volia treure millor nota.
 - Les activitats proposades pel professor no m'han semblat adequades per preparar l'assignatura.
 - Les activitats proposades no són proporcionades als crèdits de l'assignatura i la seva realització supera les hores estimades al pla docent de l'assignatura.
 - No les he seguit per manca de temps.
7. Davant les dificultats amb què et trobes per estudiar una assignatura, valora l'ús que fas dels següents recursos (essent 0 gens i 10 molt):
- Preguntar al professor a classe.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----
 - Assistir a les tutories acadèmiques.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----
 - Demanar ajut als companys.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----
 - Buscar informació pel meu compte a internet.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----
 - Buscar informació per meu compte a la biblioteca i als manuals recomanats.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

5. RÚBRIQUES

Finalment, les **rúbriques** juguen un paper fonamental en la tasca d'avaluació del grau d'assoliment de la competència.

Amb caràcter general, les rúbriques *“són guies de puntuació utilitzades en l'avaluació del desenvolupament dels estudiants que descriuen les característiques específiques d'un producte, projecte o tasca en diversos nivells de rendiment, amb la finalitat de clarificar el que s'espera del treball dels alumnes, de valorar-ne la seva execució i de facilitar la proporció de feedback”*³. En aquest context, cal elaborar unes rúbriques que continguin els criteris aplicables en la valoració de la competència de capacitat d'aprenentatge en cadascun dels nivells de desenvolupament de la competència que s'hagin definit.

L'estructura de les rúbriques ha de ser senzilla i ha de permetre al professor avaluar els diversos indicadors de la competència i el seu nivell concret de desenvolupament, prenent en consideració les diferents evidències d'avaluació de les que disposa – fitxes de reflexió i qüestionaris -.

³ Cfr. BLANCO BLANCO A.: “Las rúbricas: un instrumento útil para la evaluación de competencias”, *La enseñanza universitaria centrada en el aprendizaje*, OCTAEDRO, ICE-UB, Barcelona, 2008, pág. 171 i ss.

Tanmateix, cal tenir en compte que les rúbriques són eines dinàmiques en el sentit que poden – i haurien – de ser discutides entre els alumnes i el professor, clarificades i consensuades i, per tant, modificades de comú acord pels dos agents implicats en el procés d'avaluació. Aquesta tasca ha de ser realitzada a l'inici de curs a fi i efecte que l'alumne conegui els paràmetres que seran aplicats per avaluar-lo, compregui els objectius de la tasca i pugui centrar els seus esforços en la satisfacció dels mateixos.

Un model de rúbriques per a l'avaluació de la competència transversal de capacitat d'aprenentatge pot ser el següent:

NIVELL DE DOMINI	INDICADORS	DESCRIPTORS			
		1	2	3	4
PRIMER NIVELL Desenvolupar una actitud d'aprenentatge actiu per assimilar els continguts de l'assignatura; ser capaç de detectar, valorar i comunicar els avenços en l'aprenentatge.	Manté una actitud positiva i responsable envers l'aprenentatge.	Mostra una actitud passiva i poc interès cap el procés d'aprenentatge.	La seva participació es limita a incorporar i repetir les explicacions del professor.	Afronta el procés d'aprenentatge amb una actitud activa i responsable.	S'implica en el procés d'aprenentatge, mostrant iniciativa i voluntat de fer-lo significatiu.
	S'implica activament a comprendre i assimilar els aprenentatges proposats pel professor.	Desconeix quins són els objectius d'aprenentatge de l'assignatura.	Coneix els objectius de l'assignatura, però no els interpreta bé o no els té prou presents.	Comprèn els objectius de l'assignatura i els relaciona amb els diferents continguts que es treballen.	Assumeix els objectius de l'assignatura com a propis, sap valorar-ne la importància i establir prioritats entre aquests.
	Duu a terme les tasques en el temps previst, seguint les pautes i les indicacions proporcionades pel professor.	No segueix les indicacions del professor i no aconsegueix fer les tasques en els terminis previstos.	Té algunes dificultats per aplicar les pautes, seguir les indicacions rebudes i acabar les tasques en el temps previst.	Interpreta pautes i indicacions de manera adequada, i és realista en la gestió del temps.	Planifica les tasques amb eficàcia, tenint en compte les pautes i les indicacions del professor, així com el temps previst per dur-les a terme.
	Utilitza les fonts d'informació proposades pel professor.	No té en compte les fonts d'informació que se li proposen.	Consulta les fonts d'informació proposades, però té dificultats per interpretar-ne el contingut.	Utilitza correctament la informació de les fonts proposades i sap extreure'n les idees més rellevants.	Utilitza les fonts d'informació proposades per trobar noves perspectives i desenvolupar noves idees.
	Detecta llacunes de formació i demana ajuda per resoldre-les.	Li costa de reconèixer mancances en la seva formació i no mostra interès per superar-les.	És conscient de les seves mancances de formació, però s'inhibeix a l'hora de demanar ajuda.	Procura resoldre les necessitats de formació que detecta plantejant dubtes o formulant preguntes.	Analitza amb precisió les seves necessitats de formació i formula peticions d'ajuda concretes i ajustades.
	Identifica els aprenentatges assolits i sap explicar-los.	No sap identificar quins aprenentatges ha assolit.	Sap identificar els aprenentatges duts a terme i exposar-los resumidament en un informe breu.	Sap identificar els aprenentatges assolits, relacionar-los amb els realitzats en altres contextos i explicar el procés portat a terme.	Analitza, valora i verbalitza la importància que aquest aprenentatge té per als seus coneixements.

NIVELL DE DOMINI	INDICADORS	DESCRIPTORS			
		1	2	3	4
SEGON NIVELL Identificar i comprendre els processos cognitius que afavoreixen l'aprenentatge; adaptar els objectius, els procediments i les estratègies a les pròpies expectatives i necessitats; valorar el procés portat a terme i proposar actuacions futures.	Identifica què significa aprendre i quin procés personal se segueix.	No és conscient de què significa aprendre ni de les estratègies metacognitives que utilitza.	Té dificultats per reconèixer el procés que segueix per aprendre i només identifica alguna de les estratègies que utilitza.	Es mostra conscient del procés que segueix per aprendre i pot descriure els mètodes i les estratègies que utilitza.	És capaç d'analitzar l'eficàcia dels mètodes i les estratègies que utilitza.
	Reformula i adapta al propi context els objectius fixats pel professor.	No adapta els objectius de l'assignatura a les seves necessitats formatives i al seu estil d'aprenentatge.	Té dificultats per adaptar els objectius de l'assignatura al propi context.	Defineix els objectius de l'assignatura amb les seves pròpies paraules i els adequa al propi context.	Pondera i jerarquitzava els objectius de l'assignatura segons i estableix els passos a seguir per assolir-los.
	Planifica les activitats, seleccionant els procediments i aprofitant els recursos que se li ofereixen.	Es desorganitzat en la planificació de les tasques i no aprofita els recursos que se li ofereixen.	Estableix un cert ordre per a la realització de les tasques, però no té un criteri clar per escollir adequadament entre els procediments i recursos que se li ofereixen.	Planifica les tasques de forma correcta i sap elegir els procediments i recursos més apropiats entre els que se li proposen.	Planifica eficaçment les seves activitats i prioritza els procediments i recursos que més s'ajusten als objectius a assolir.
	Mostra iniciativa a l'hora de documentar-se, tot buscant informació més enllà de les referències mínimes donades.	Només utilitza les referències mínimes que li vénen donades.	Intenta documentar-se, buscant informació més enllà de les referències proporcionades pel professor.	Busca diferents fonts d'informació, les integra i les utilitza adequadament.	Aplica criteris per valorar la qualitat de les fonts d'informació i selecciona les més adients segons els objectius d'aprenentatge.
	Reflexiona sobre els aprenentatges adquirits i es planteja preguntes que obren noves perspectives.	Rarament reflexiona sobre els aprenentatges adquirits ni s'interessa per aclarir dubtes.	Tant la seva reflexió com les preguntes que formula s'orienten només a la comprensió dels continguts.	Realitza reflexions ben estructurades sobre els aprenentatges adquirits i planteja qüestions per completar-los.	En les seves reflexions es planteja preguntes que qüestionen l'aprenentatge realitzat i n'amplien la perspectiva.
	Contrasta amb els companys els aprenentatges assolits i proposa actuacions per seguir avançant.	Mostra poca disposició a contrastar amb els companys els aprenentatges assolits.	Participa de manera no gaire activa en els debats i discussions sobre el procés d'aprenentatge.	Mostra interès a contrastar idees amb els companys i el professorat per millorar les seves actuacions futures.	Valora la interrelació amb els companys com un camí per avançar en la construcció compartida de coneixement.

NIVELL DE DOMINI	INDICADORS	DESCRIPTORS			
		1	2	3	4
TERCER NIVELL Tenir el control global del procés d'aprenentatge; valorar els resultats obtinguts en el procés seguit i, en conseqüència, l'eficàcia.	Reflexiona sobre la pròpia manera d'abordar el procés d'aprenentatge per introduir-hi millores.	Es mostra incapaç de reflexionar sobre les estratègies cognitives i metacognitives que utilitza en el seu procés d'aprenentatge	Les seves reflexions sobre el procés d'aprenentatge són pobres i poc aprofundides.	Reflexiona i elabora judicis ajustats sobre el procés d'aprenentatge seguit.	Valora l'eficàcia del procés d'aprenentatge seguit per introduir-hi elements de millora.
	S'analitza i es valora com a aprenent competent.	No demostra gaire interès per analitzar les seves limitacions i les seves possibilitats.	Li costa reconèixer les seves limitacions i les seves possibilitats. Necessita algú que les hi mostri i l'ànima.	Analitza de forma ajustada els seus encerts i els seus errors i en treu conclusions per millorar i avançar en el seu desenvolupament personal.	Es mostra motivat a desenvolupar les seves possibilitats i superar les seves limitacions per avançar en el procés d'aprenentatge de la manera més eficaç possible.
	Formula els propis objectius d'aprenentatge, tot integrant-los en els objectius generals de l'assignatura.	No es planteja objectius d'aprenentatge propis.	Li costa formular objectius propis més enllà dels proposats a l'assignatura.	Formula els seus propis objectius d'aprenentatge i els integra als de l'assignatura.	Relaciona els propis objectius d'aprenentatge amb els globals de la titulació.
	Decideix estratègies d'aprenentatge, en funció del context personal i social, i de les característiques de la tasca.	Utilitza sempre els mateixes d'estratègies d'aprenentatge i no es planteja d'utilitzar-ne de noves, més enllà de les proposades pel professor.	Algunes de les estratègies que incorpora són poc adequades al context i a les característiques de la tasca.	Disposa d'un ventall ampli d'estratègies d'aprenentatge i les utilitza adequadament en funció del context.	Raona la utilització d'una o altra estratègia en funció del context i les aplica de manera eficaç i creativa.
	Monitoritza el procés d'aprenentatge per controlar que avanci cap a la consecució dels objectius previstos.	No fa el seguiment del procés d'aprenentatge.	Observa l'execució de l'activitat d'aprenentatge, però no sap emetre judicis raonats sobre l'eficàcia de les estratègies que s'utilitzen.	Segueix les diferents fases del procés d'aprenentatge iniciat, tot revisant les estratègies aplicades per verificar-ne l'eficàcia.	Explora les actuacions portades a terme durant l'activitat d'aprenentatge, revisant i rectificant les estratègies aplicades per assegurar la consecució dels objectius educatius.
	Elabora judicis ajustats sobre l'activitat d'aprenentatge per valorar la rellevància que té per al propi coneixement.	No avalua els resultats del procés d'aprenentatge .	Avalua els resultats procés d'aprenentatge d'una forma superficial, sense identificar-hi aspectes de millora	Avalua els resultats procés d'aprenentatge, en verifica l'eficàcia i identifica les àrees susceptibles de ser millorades.	Valora la rellevància que els resultats del procés d'aprenentatge tenen per al propi coneixement i pren decisions sobre els aspectes a millorar en les actuacions futures.

